

- گامهای به سوی مدیریت شهری هوشمند
- شورای شهر یا شورای شهرداری؟
- جایگاه طراحی شهری در نظام توسعه شهری
- نارسایی های حقوقی لایحه الحاق راهدانی و راهدانی
- تشکيلات، وظائف و اختيارات شهرداری تهران
- جوانان، ايمني و موفقيت در آموزش شهرداری کوالا لامپور
- کرمسنگي مشهد، ميعادگاه انسان، شهر و طبيعت
- **ویژه نامه مبلمان شهری (۲):**
- جدول عنصر مبتد شهری
- کف سازی فضاهای شهری
- سطل زباله عنصر زیست محیطی مبلمان شهری
- ... و

کوهسنگی مشهد؛ میعاد گاه انسان، شهر و طبیعت

نازیلا مرادی - ناصر برگ چور

پیرکنند و در نقش بازوی اجرایی مردم ظاهر شوند. او می‌گوید: طرح کوهسنگی را می‌توان جزء نخستین نمونه‌هایی دانست که نیازها، مشکلات و عقاید مردم در مراحل مختلف تهیه و تصویب طرح انعکاس یافته است. ابتدا اراده و تصمیم شهرداری برای احیای منطقه کوهسنگی به آگاهی عموم مردم رسیده سپس از شهروندان دعوت شد در جلسات بررسی اهداف و تصویب جزئیات طرح، شرکت کنند.

از جمله اهداف و راهبردهایی که مبنای تهیه طرح کوهسنگی را تشکیل می‌داند می‌توان به حفاظت از ارتفاعات جنوبی مشهد از ساخت و سازهای بی‌رویه، اتصال فضاهای باز و سبز پراکنده شهر به یکدیگر، تلفیق و اتصال دامنه‌ها و ارتفاعات جنوب شهر با بافت شهری، استفاده از توانهای طبیعی در جهت ارتقای کیفیت دیداری و حسی شهر و تسهیل جریان حرکت پیاده، دوچرخه و فعالیتهای ورزشی از شهر به طرف طبیعت اشاره کرد.

شهروندان مختلف به مدت ۲ روز همراه با مسئولان و طراحان در جلسات بررسی طرح شرکت کردند. هر چند خاله و کاشانه تعدادی از ساکنان پیرامون منطقه کوهسنگی به دلیل ضرورت گسترش محدوده طرح ناگزیر باید تخریب می‌گردید اما توضیح اهداف گسترده طرح و آثار سودمند آن بر کل منطقه و شهر آنان را مجاب کرد تا از منافع خصوصی خویش به نفع منافع عمومی شهر بگذرند. حاصل همفکری طراحان، مسئولان و شهروندان، موافقت با تصویب طرح و برداشتن گامهای عملی برای نجات کوهسنگی بود.

طراحی مجتمع فرهنگی، ورزشی و تفریحی کوهسنگی (باغهای هفتگانه)

کوهسنگی به شکل هفت باغ پیوسته به هم در پیرامون دو کوه سنگی طراحی شده است. در هر یک از این باغها به علت ویژگیهای زمین، وجود کوهها، بافتهای شهری پیرامون، آرامگاه و ورزشگاه موجود و سایر عوامل مؤثر، روحیه‌ای ویژه برجستگی یافته است. نام هر یک از باغها نیز برگرفته از همین روحیه و عناصر غالب آن است. باغ اول، باغ پذیرایی؛ این مجموعه به مساحت ۹ هکتار در پیرامون استخر و باشگاه قدیمی (تالار پذیرایی) شکل گرفته است. عناصر اصلی باغ پذیرایی را تالار قدیمی کوهسنگی، تالار جدید و حیاطهای مجزا برای پذیرایی از مردم به شیوه‌های سنتی تشکیل می‌دهند.

باغ دوم، باغ فرهنگی؛ این باغ در بخش شمالی مجتمع به مساحت حدود ۲۰ هکتار، مجموعه‌ای است از عناصر فرهنگی با مقیاس شهری، ملی و بین‌المللی که مجموعه کودک و آینده، موزه خراسان، راسته صنعتگران و هنرمندان، آمفی تئاترهای هوای آزاد و خانه دوستی ملل را شامل می‌شود.

باغ سوم، باغ سنگی؛ این مجموعه طبیعی با مساحت حدود ۳۰ هکتار در قلب مجتمع قرار دارد و عناصر اصلی آن را دو کوه سنگی تشکیل می‌دهند؛ کوه شرقی مرتفع‌تر است و بارو حبه آرام‌تر طراحی شده و بر فراز این کوه، استقرار مجسمه‌ای فلزی و عظیم با نام نیایش به عنوان نشانه شهر پیش‌بینی شده است. کوه غربی مرکز تحرک و فعالیت پارک است. در بالاترین بخش این کوه دیوارهای سنگی است که بر آن نقش سنگی داستان سیمرغ عطار نیشابوری طراحی شده است.

باغ چهارم، باغ طبیعی؛ این باغ در بخش جنوبی کوهها و

حکایت «مردم مشهد و کوهسنگی» حکایت همزیستی عاشقانه «انسان، شهر و طبیعت» است. کوهسنگی امروزه به خاطر جمع شدن مردم راه یافته است. این مکان ارزشمند در سالهای اخیر می‌رفت که در پی نامهربانیها و غفلتها زیر فشار ساخت و ساز شهر نابود شود. اما خاطرات خوش گذشته و اراده جمعی استوار به یاری آمد و کوهسنگی را تولدی دوباره بخشید. دیرزمانی نیست که بخشی از کوهسنگی از محدودهای قراوش شده و محصور در سیم خاردار به مکانی پر جنب و جوش و با نشاط تبدیل شده است.

کوهسنگی دیروز و امروز

کوهسنگی در سالهای دور به علت آب و هوای خوب دید گسترده به شهر و همچنین وجود کوههایی مناسب برای کوهنوردی، گردشگاه مردم مشهد بود. این منطقه پویژه در شهرهای تابستان و روزهای آفتابی فصول سرد، مورد استقبال قرار می‌گرفت. ساختمان تالاری ۶۰ ساله، استخر و فضاهای باز و سبز پیرامون آن، عناصر قدیمی کوهسنگی را تشکیل می‌دهند. بخشی از جاده کمربندی مشهد یا جاده آسیایی، از کنار محوطه کوهسنگی عبور می‌کند. از فراز کوههای «کوهسنگی»، نشانه‌های برجسته شهر مشهد همچون گنبد حرم امام رضا (ع) و مسجد گوهر شاد، ساختمانهای بلند و مرتفع و باغ ملک آباد دیده می‌شود. طرح کوهسنگی، تمرین مشارکت مردم در تحقق طرحهای شهری

غلامرضا پاسیان حضرت، مدیر طراحی کوهسنگی در مشهدسان مشاور بافت شهر، بیش از هر چیز بر ارزشهای طرح کوهسنگی از دیدگاه مشارکتی آن تأکید می‌کند. به عقیده وی بخش عمده‌ای از مشکلات شهرسازی ایران و عدم تحقق طرحهای شهری ریشه در نادیده گرفتن نقش شهروندان در فرایند توسعه شهری دارد. اما تحولات اجتماعی امروز، از جمله تحول در ساختار تصمیم‌گیری شهر، موجب همسویی اهداف طرحهای شهری با خواسته‌های مردم و در نتیجه واقع‌گرایی و امکان‌پذیری اجرای آنها می‌شود. نشانه‌ای از این تحول اجتماعی، شکل گرفتن شوراهای شهر به عنوان نماینده افکار عمومی است. از این پس باید انتظار داشت شوراها فاصله‌ای را که میان دیدگاههای فنی و نگاه غیرواقعی کارشناسان یا خواسته‌های حسی شهروندان وجود داشته است

سرکوه بلند ابرست و باران زمین غرق گل و سبز بهاران

ناصر کوه‌شنده
مهدی اخوان ثالث

طرح کوهسنگی را می توان جزء نخستین نمونه هایی دانست که نیازها، مشکلات و عقاید مردم در مراحل مختلف تهیه و تصویب طرح انعکاس یافته است

مختصراً بین دو کوه به مساحت حدود ۱۷/۵ هکتار است. در مرکز این باغ، دو دریاچه مرتبط در دو ارتفاع قرار دارد که از طریق آبشاری به هم وصل می شوند. در جزیره های میان دریاچه ها، کانست درختان سایه دار پیش پستی شده است. در این باغ همچنین موزه تاریخ طبیعی احداث خواهد شد. باغ طبیعی دارای فضاهای متنوع و ترکیبی از آب، فواره و درخت برای بازیهای کودکان و فضاهای پذیرایی در داخل طبیعت است.

باغ پنجم، باغ آرامگاه، باغ آرامگاه دارای مساحتی حدود ۱۷/۵ هکتار است که شامل بازیچه های مقبره موجود و توسعه باغ ایرانی آن تاکنار بلوار موجود در شمال مقبره است. بدین شکل روحیه آرام این باغ به صورت کنونی حفظ خواهد شد.

باغ ششم، باغ ورزشی: این مجموعه در پیرامون فضای ورزشی موجود در شمال کوه غربی به مساحت حدود ۳ هکتار است. در این باغ یک محوطه ورزشی مساحتی طراحی شده که پیرامون آن با نقشه های حماسی شاهنامه بر روی سنگ حجاری شده است.

باغ هفتم، باغ تفریحی: این مجموعه شاد و پرتحرک به مساحت حدود ۱۸ هکتار در بخش جنوب شرقی مجتمع و در ترکیب با باغ سنگی و طبیعی است. شهر بازی در هوای آزاد و سرپوشیده، پارکینگ مجهز، وسایل ارتباطی مختلف نظیر قطار، درشکه، دوچرخه و تله کابین از جمله تسهیلات و تجهیزات این مجموعه است.

دیدگاه غالب طراحی در طرح کوهسنگی، آمیزش طراحی شهری و طراحی محلی بوده است. خصوصیات طبیعی کوهسنگی و همچنین آن به مشهد، این فرصت را فراهم آورده است تا بتوان عناصر طراحی معماری و شهرسازی را هماهنگ با طبیعت در یک جاسامه تلفیق کرد. از این رو ترکیب «انسان، شهر و طبیعت» را می توان تعبیر دیگری از این دیدگاه در طراحی دانست.

از سوی دیگر تلاش بر این بوده تا با توجه به عناصر مؤثر در سرمایه گذاری بخش خصوصی، امکان پذیری اجرای طرح افزایش یابد.

اجرای طرح و استقبال مردم

بر آورد کل هزینه اجرای کوهسنگی (محوطه ها و ساختمانها) حدود ۲۴ میلیارد ریال است. از این مبلغ، ۴۲ میلیارد ریال به احداث ساختمانها و ۲۲ میلیارد ریال برای محوطه سازی اختصاص یافته است. تاکنون در بخش ساختمان سازی فقط بوفه ها و آلاچیق های طرح به طور کامل احداث شده اند و برخی از ساختمانها نظیر نمازخانه و تالار جدید نزدیک به بهره برداری هستند. محوطه سازی کوهسنگی سه بخش شمالی، مرکزی و جنوبی را شامل می شود و تاکنون فقط محوطه شمالی آن (باغ پذیرایی و قسمتی از باغ فرهنگی) آماده شده است.

به این ترتیب پیشرفت اجرای طرح هنوز به نیمه نرسیده است اما از سوی دیگر مردم به محض امکان استفاده از محوطه ها و کوهپایه کوهسنگی روی آورده اند، به حدی که در ایام عید و تابستان در برخی روزها تا حدود ۲۰۰ هزار نفر از بخش آماده شده

کنونی (به مساحت حدود ۲۰ هکتار) بازدید کرده اند.

پاسبان حضرت جنت استقبالی شدیدی را نشانه عدم تناسب میان تقاضای شهروندان و بازدید کنندگان از مشهد با فضاهای مناسب گذرین اوقات فراغت در شهر می داند و آن را به غالب شهرهای کشور عمومیت می دهد. او برای نمونه از حاشیه زاینده رود اصفهان، کوهپایه رود - دره های شمال تهران، طاق بستان کرمانشاه و عباس آباد همدان نام می برد و می گوید: این سکنه ها جزء برجسته ترین نمونه هایی هستند که طراحی و تجهیز آنها می تواند با دیدگاه سرمایه گذاری برای جلب توریست صورت گیرد. علاوه بر اینها، در بسیاری از شهرهای ایران امکانات طبیعی فراوانی وجود دارد که می توان آنها را با طراحی مناسب و پیش بینی تسهیلات لازم به فضاهای شهری مطلوب تبدیل کرد. در هر شهر که امکان ایجاد ارتباط بین انسان و طبیعت وجود دارد، باید این امکان مورد توجه و طراحی قرار گیرد و در خدمت مردم درآید. توفیق شهر اصفهان در سازماندهی بدنه زاینده رود و تبدیل آن به مکانی برای ارتباط با طبیعت، نمونه بسیار خوبی است.

پس از اجرا، پایان یا آغازی دیگر؟

یکی از مشکلاتی که در نظام برنامه ریزی و تهیه و اجرای طرحهای شهری در ایران وجود دارد قطع ارتباطات دستگاه تهیه کننده طرح (مهندسان مشاور) با مسئولان اجرای آن پس از تصویب طرح است. در حالی که طرحهای شهری را برخلاف طرحهای معماری، هیچ گاه نمی توان پایان یافته تلقی کرد. در طرحهای شهری به دلیل مقیاس وسیع طرح، دخالت عوامل فراوان و زمان طولانی تهیه و اجرا، همواره نیازها و مسائل جدیدی پیش می آید که محتاج بازنگری، تغییر و یا تعدیل پیشنهادهای طرح، حتی در حین اجراست.

پاسبان حضرت بر نقش و وظیفه مشاور در روشن کردن زمینه های سرمایه گذاری و تحقق پذیری اجرای طرح تأکید می کند و می گوید: مشاور می تواند با انجام مطالعه اصولی، ارائه طرح واقعگرا و زمان بندی عینی و دقیق اجرای عناصر آن، اجرای طرح را واقعیت بخشد. در چنین صورتی بخش خصوصی نیز برای مشارکت ترغیب می شود و همه یار تأمین بودجه به دوش شهرداری نخواهد بود. در این زمینه همچنین تهیه انواع بروشور به منظور معرفی و تبلیغ زمینه های سرمایه گذاری می تواند زیر نظر مشاور تهیه کننده طرح صورت گیرد.

کوهسنگی از نگاه دیگران

در پیشبرد و تحقق طرح کوهسنگی، اندیشه ها و اراده های فراوان در کار بوده است. تا اینجا در احوال مختلف شکل گیری طرح از زبان مشاور و تهیه کننده طرح بیان شد. اما روایت ماجرا از سوی دیگران و جبهه تأییدای دیگری را از این طرح بزرگ شهری روشن می کند.

بر اساس ادعای طراح پروژه کوهسنگی، اهتمام در نگهداری بافت طبیعی و قدیمی منطقه، به عنوان یک اصل از نظر جوار نموده است. مجید توتونچی، معاونت عمرانی شهرداری مشهد، نیز بر این مسئله مهر تأیید می زند. اما اشتباهی با دیدگاه کارشناسان بومی و مردمی که در نقش شهروند، مهمترین مخاطب طراح پروژه بوده اند، وجود دیگری از پروژه را آشکار می کند. غلامرضا حق دوست، مسئول واحد امور مشاوران شهرداری مشهد، می گوید: با وجودی که با توجه به کمبودهای موجود، پروژه کوهسنگی فضای سبز نسبتاً قابل قبولی ایجاد کرده است، اما همیشه می تواند کاملاً راضی و قایل نیز وجود داشته باشد. توجه به ایجاد شرایط و فرصتهایی برای رویکرد مردم به طبیعت و قرار از فشارهای روزمره شهری، ضرورت حفظ و پاسداری از تناسلها و امکاناتی را که در طبیعت وجود دارد

توجه به ایجاد شرایط و فرصتهای برای رویکرد مردم به طبیعت و فرار از فشارهای روزمره شهری، ضرورت حفظ و پاسداری از پتانسیل‌ها و امکاناتی را که در طبیعت وجود دارد بیشتر می‌نمایاند

می‌گوید؛ ممکن است وقتی از زاویه بالا به پلان طرح نگاه کنیم، نظیر طرح قابل درک باشد، اما انتقال آن به بیننده‌ای که روی زمین حرکت می‌کند، اسکان پذیر نیست. برای اقلای این مسئله به مردم، نیاز به طراحی ویژگی‌های برای ایجاد حجم و فضا احساس می‌شود.

نکته مهم دیگر در کوهسنگی، اصل دسترسی است. واقعیت این است که قابلیت دسترسی در شهرسازی رابطه مستقیمی با فاصله و زمان دارد. در سالهای اخیر شهر مشهد را رشد ۶ درصدی جمعیت رویرو بوده است. از سوی دیگر براساس آمار و اطلاعات، پیش‌بینی می‌شود میزان جمعیت زائر تا سال ۸۰ به هر ۳۰ میلیون برسد. عواجه به رشد توان جمعیت شهر و ندان مشهد از یک سو و جمعیت زائران از سوی دیگر، موجب می‌شود بحث ایجاد امکانات فراوانی و تفریحی در این شهر، نه‌ای از دیدگاههای محققان و جامعه‌شناسان نیز مدد جوید.

پهرام رسیده با اشاره به اینکه پارک‌ها و امکانات تفریحی به سوارات رشد جمعیت در شهر، توسعه یافته‌اند می‌گوید؛ واقعیت این است که این مراکز باید یادید سرویس دهی به جمعیت بسیار نیز طراحی شوند. به این ترتیب مسئله دسترسی‌ها، موقعیت پروژه در پلافت شهری و امکانات و خدماتی که مورد نیاز هر کدام از این دو گروه خاص اجتماعی است، مورد توجه قرار می‌گیرد.

میدان کوهسنگی در گذشته با عرصه مناسب به خودروهایی مراجعه کنندگان اجازه جرحیدن و برگشتن را می‌داد اما در طراحی جدید، بین گردش وسایل نقلیه و ورود و خروج آنها داخل‌هایی وجود دارد. آمد و شد مردم و وسایل نقلیه در میدان، بار تراقیکی شدیدی را در طویل مسیر سبب می‌شود، به خصوص که تنها راه دسترسی به کوهسنگی، خیابان باریک و قدیمی کوهسنگی است که به میدانی به همین نام ختم می‌شود. لازم به ذکر است که توسعه مناطق مسکونی در دو طرف محور مسیر، تراکم‌های بالا و ساخت و سازها و ایجاد مراکز متعدد خدماتی در طول محور، شبهه عدم ساماندهی دسترسی در طرح را پررنگ‌تر می‌نمایاند. یک شهروند مشهدی با اشاره به پارکینگ تراقیکی در کوهسنگی می‌گوید: پارکینگ مجموعه کوهسنگی در جایی دور و پرت قرار دارد. این مسئله باعث می‌شود خودروها در پیاده‌روهای عریضی که برای استفاده مردم طراحی شده بایستند. از طرف دیگر اشغال مکانهای مختص مراجعه کنندگان توسط وسایل نقلیه، سبب جمعیت را به سمت محله‌های مسکونی مجاور می‌کشاند. ناگفته نپایست این مسئله منشأ ایجاد اختلال و مشکلات بی‌شماری برای ساکنان منطقه کوهسنگی خواهد بود.

نکته‌ای که در پروژه کوهسنگی قابل تأمل است، تفکر حاکم بر پروژه است که گویی همسویی چندانی با جلب مشارکتهای مردمی ندارد. مهمترین دلیل این مسئله شاید این است که کارفرما یا شهرداری مشهد هنگام آغاز طرح، چنین نیازی را به خوبی احساس نکرده است. اگر باور کنیم که تصور کارفرما از ابتدا بر این بوده است که پروژه با اعتبارات موجود شهرداری قابل اجراست، پیش‌بینی جلب مشارکتهای مردمی و بخش خصوصی در طرح اولیه در مقیاسی چنین گسترده معید به نظر می‌رسد.

اجبار یا اقبال عمومی

همان طور که پیشتر ذکر آن رفت، طریق آمار، نرخ رشد جمعیت مشهد نسبت به شهرهای دیگر، گویای افزایش ۶ درصدی است. به این جمعیت باید آسوده‌زاتوانی را که هر ساله برای زیارت به مشهد سفر می‌کنند نیز اضافه کرد. به این ترتیب در بیشتر ماههای سال، شهر در ازدحامی واقعی دست و پا می‌زند. سئوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا حجم کارهای انجام شده در زمینه ایجاد فضاهای سبز برای شهر کفایت می‌کند؟

بیشتر می‌نمایاند. در پروژه کوهسنگی اهمیت حفظ بافت طبیعی منطقه و تشدید و تعمیم آن تا به آنجا که بتواند به داخل شهر نیز کشیده شود، محل سئوال است. آیا حاصل کار در کوهسنگی، ارتباط و هماهنگی لازم را با طبیعت داراست؟ حق دوست در پاسخ به این سئوال ضمن اشاره به موفقیت و جذابیت بیشتر پروژه‌هایی که در دل طبیعت اجرا می‌شود می‌گوید: بهتر بود بافت منظم هندسی منطقه، به شکل یک بافت ارگانیک در می‌آمد تا ارتباط بیشتری با طبیعت داشته باشد. نمی‌توان صرفاً با استفاده از مواد مصالح گران قیمت، زیبا و مصنوعی رضایت مردم را جلب کرد. وقتی مردم به هتل مراجعه می‌کنند میل دارند روی سنگ گرانیات قدم بگذارند، اما درون یک پارک، شاید بیشتر مایل باشند روی ریگ یا چوب راه بروند. این مسئله مهمی است که به شناخت طراح از مردم، مخاطبان و استفاده کنندگانی که برای محیط در نظر گرفته است، باز می‌گردد.

پهرام رسیده، کارشناسی و طراح پروژه پارک پردیس قائم مشهد، با اشاره به کاراکتر خاصی که در طبیعت کوهسنگی وجود دارد می‌گوید: انتظار مردم در پارک‌ها و مراکز طبیعی، دیدن فضاهایی است که با طبیعت مانوس تر است. فرم‌ها و شخصیت کلی مجموعه کوهسنگی، شخصیتی اتوکشیده است و سنگهای گرانیات و انواع دیگری که به عنوان مصالح به کار گرفته شده است، انسان را بیش از جلوه‌های طبیعی و فرم‌های آزاد طبیعت، با جلوه‌های صنعتی مواجه می‌کند.

آنچه از کوهسنگی و از گذشته‌های دور در خاطره جمعی مردم مشهد باقی مانده است، تفریحگاهی با ارتفاعات سنگی و شکلی کاملاً طبیعی است که چشم‌انداز شهر از آنجا کاملاً آشکار است. پهرام رسیده ضمن ابراز این نکته که عناصر شکل گرفته در پیرامون پروژه، تابع و هماهنگ با ارتفاعات نیست، می‌افزاید: شاید اکنون که بخشهایی از پروژه به اتمام رسیده است، جای زیادی برای بازنگری نمانده باشد اما می‌توان با این دیدگاه، در فضاهای دیگری که پیش‌بینی شده‌اند، عناصر بعدی را طراحی و اجرا کرد.

شاید مهمترین دلیل طراح برای انتخاب مصالح خاصی که بویژه در گفت‌وگوها به کار رفته است، مسئله ماندگاری و حفظ کیفیت آنها در طول زمان است. اما حق دوست ضمن رد این نکته، معتقد است: با استفاده از فرم‌ها و مصالحی که با طبیعت هارمونی و هماهنگی بیشتری داشته باشند نیز می‌توان این ماندگاری را ایجاد کرد. الایق‌های ساخته شده از سنگهای گران قیمت، با شکل و شمایل بی‌اسفاهی، این احساس را به بیننده القا می‌کند که گویی به آنجا چسبانده شده‌اند و هر گوشه دیگری نیز ممکن بود قرار بگیرند.

مهمترین خطری که پروژه‌هایی با ویژگی پروژه کوهسنگی رانهدید می‌کند، دگرگونی و تفاوت پروژه به اتمام رسیده با آن چیزی است که از ابتدا در اندیشه طراح نسبت به طرح وجود داشته است. مصداق این نکته در کوهسنگی هفت باغی است که پیشتر در گزارش طراح، ذکر آن رفت. هفت باغ یاد شده از نظر هندسی، برای کسی که در محیط حرکت می‌کند، خیلی قابل تفکیک نیست و عرصه‌بندیهای آن از نظر فضایی تعریف روشنی ندارد. حق دوست

گوشه طرح‌های کمبود فضای سبز به عنوان پارامتری که بر سیمای پروژه خدشه وارد می‌کند، نباید از نظر دور بماند. ویژگی زیارتی و سیاحتی شهر مشهد، حکایت از آن دارد که اختصاص سرانه‌های شهری در زمینه خدمات عمومی و فراغت باید به گونه‌ای طراحی و ساماندهی شود که حداقل بخشی از آن برای شهروندان نیز قابل استفاده باشد.

مفهوم توسعه پایدار در پروژه‌های عمرانی

حق دوست در زمینه نقش نظارتی طراح بر طرح می‌گوید: احتمالاً مقصود مشاور از نظارت، نظارت کارگاهی است. در پروژه کوهستانی با اینکه شهرداری در تشریفات خود، دستگاه نظارت دارد، اما نظارت عالی و هدایت پروژه در طول مسیر اجرا، به اختیار مشاور بوده است. دیدگاه‌های مشاور و تغییراتی که از نظر او باید صورت می‌گرفته، به راستی اعمال می‌شد و در طول پروژه هیچ‌گونه محدودیتی از نظر اعمال دیدگاه‌های کارشناسی مشاور وجود نداشت.

صرف نظر از مسائلی که ذکر آن رفت، توجه به حفظ و نگهداری حاصل آنچه بعد از اتمام پروژه بر جای می‌ماند، مفهوم نظارت را به مفهومی روشن‌تر تبدیل می‌کند؛ مفهومی که مهمترین محور آن مدیریت نگهداری بعد از اجرای پروژه است. در کشور ما روال معمول این است که پروژه‌های با صرف هزینه‌های گزاف به مرحله بهره‌برداری می‌رسد، اما مکانیزم‌های نگهداری آن پیش‌بینی نمی‌شود. این گونه اعمال مدیریت در شهر داربها می‌تواند از طریق بهره‌بردار که حوزه معاونت‌های مختلف را شامل می‌شود انجام پذیرد. رواج و به کار بستن نظارتی برای نگهداری و حفاظت از طرح‌ها، فرهنگ استفاده را به مردم آموزش می‌دهد و از اتلاف سرمایه‌های ملی و شهری جلوگیری می‌کند. از سوی دیگر اعمال مدیریتی کارآمد در جهت حفظ و نگهداری پروژه‌ها که منجر به پایداری آنها نیز می‌شود، مستلزم صرف هزینه‌های گزافی است. بی‌شک دیدن مکانیزم‌هایی توسط طراح در طرح که به کسب درآمد از پروژه منجر شود، عاملی مؤثر در توسعه پایدار شهری به معنای واقعی خواهد بود.

سخن پایانی

اگر در طرح‌های عمرانی به دنبال برآورد میزان موفقیت و اقبال عمومی هستیم، ابتدا باید طرح را با توجه به اهداف اولیه و تعریف شده آن ارزیابی کنیم. در این حالت با دو مسئله اساسی روبرو هستیم: نخست اینکه در کشور ما ارزیابی پروژه‌ها در زمینه دستیابی به اهداف اولیه، بسیار کم‌رنگ صورت می‌گیرد و نکته دیگر اینکه حتی اگر اهداف یک طرح برای طراح و مشاور کاملاً روشن باشد، امکان عدم انطباق اهداف تعریف شده با واقعیت، محلی برای شک و تردید ایجاد می‌کند. در اینجا دشواری و سنگینی وظیفه جامعه مشاوران به خوبی آشکار می‌شود. مشاوران با توجه به عظمت رسالتی که در پیشبرد طرح‌های عمرانی، بردوش دارند، می‌توانند با هدف‌سازی برای کارفرما، به عنوان بازوی تخصصی در اصلاح دید کارفرما و ارتقای جامعه و باورهای اجتماعی، نقشی اساسی ایفا کنند. اکنون در مقطعی از طرح‌های توسعه شهری قرار گرفته‌ایم که به نقش و وظیفه مشاوران و طراحان، جنبه‌های محققانه و جامعه‌شناسانه نیز افزوده می‌شود. به هر تقدیر وسعت، تفاوت و تنوع طبقاتی، عملکردی و رفتاری مخاطبان پروژه کوهستانی، ضرورت و لزوم به کارگیری مطالعات مقدماتی دقیق و همه‌جانبه و روش‌های تحقیقی را در طرح به تمامی می‌نمایاند.

اگر همیشه امکان توجه و توسل به مشاوران بومی در پروژه‌هایی از این دست وجود ندارد، باید به راهکارهایی اندیشید که رفتارشناسی ظریف و سیمی از مخاطبان پروژه‌ها را از نظر دور ندارد.

اگر چه به اعتقاد طراح و مدیر اجرایی پروژه در شهرداری مشهد، ایجاد احیا و ساماندهی فضاهای سبز و امکانات تفریحی با اقبال عمومی روبرو شده است اما باید دید برخورداری از سهم سرانه شهر زیارتی مشهد از فضای سبز چگونه است. حق دوست در این باره می‌گوید: به دلیل کمبود فضای سبز، مردم در کنار خیابانها نیز اشراق می‌کنند. این را نمی‌توان احساس رضایت مردم از موضوع تلقی کرد. مردم به ناچار از آنچه در اختیارشان می‌گذاریم استفاده می‌کنند.

جلب مشارکت مردمی

مهمترین مسئله‌ای که از ابتدا باید در پروژه‌های فرهنگی - تفریحی مدنظر قرار گیرد این است که پروژه به لحاظ اقتصادی دارای توجیه مناسبی باشد. مشاور و طراح در مطالعات مقدماتی خود باید به راهکارهایی بپردازند که مشارکت و سرمایه‌گذاری را که توانایی سرمایه‌گذاری دارند جلب نماید. بنابراین رویکرد کلی نسبت به پروژه‌هایی از این دست، به سمت ایجاد زمینه لازم برای سرمایه‌گذاری در بخشهای خدماتی و تضمین منافع آن حرکت می‌کند.

مهمترین خطری که پروژه‌هایی با ویژگی پروژه کوهستانی را تهدید می‌کند، دگرگونی و تفاوت پروژه به اتمام رسیده با آن چیزی است که از ابتدا در اندیشه طراح نسبت به طرح وجود داشته است.

توتونچی با اشاره به گستردگی و زمان‌بر بودن پروژه، تنها راه تأمین منبع بودجه را مشارکت بخش خصوصی در طرح‌های درآمدزا می‌داند. به بیان دیگر با توجه به محدودیت زمان و عدم توانایی شهرداری در تخصیص بودجه مناسب و کافی به پروژه، جلب مشارکت‌های مردمی، تنها راه اجرای سریع‌تر پروژه بوده است. به این ترتیب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در شهرسازی، تله‌کابین، رستوران و واحدهای تجاری از ویژگیهای درآمدزایی پروژه است که مشاور در پروژه دیده است و هدف از آن به تعادل رساندن توازن مالی پروژه است.

با نگرشی تاریخی باید گفت آنچه در طول تاریخ سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در پروژه‌ها مشخص است عدم اعتماد این بخش به سازندگی و درآمدزایی سرمایه‌ای است که صرف توسعه پروژه می‌شود. وجود محدودیت‌هایی در شهرداری، به طور کلی امکان واگذاری زمین را به سرمایه‌گذار منتفی می‌کند و از سوی دیگر جذابیت سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌گذار این است که در طول زمان برای سرمایه‌گذاری او ارزش افزوده ایجاد شود.

برای دستیابی به تحلیلی منطقی و واقع‌بینانه، باید فشارهایی را که در زمینه کمبود سرانه فضای سبز بر مردم وارد می‌شود برداشت و به آنها آزادی انتخاب و عمل داد، آنگاه می‌توان به واقعیت اقبال عمومی یا موفقیت پروژه در نزد مردم پی برد. به هر تقدیر در این